

Haçlıların, Askalân Şehrini Zaptı

The Capture Of The City Of Ascalon By Crusaders

Serkan ÖZER*

Öz

Askalân, Haçlı Seferleri döneminde üzerinde durulması gereken stratejik bir şehirdir. Zira tüm Filistin sahil şeridini işgal eden Haçlılara en uzun süre direnen yerdir. Fâtımilerin bu son kalesinin düşmesi üzerine Haçlı-Müslüman mücadelesinde yeni bir ülke daha ortaya çıktı ve artık Mısır'a hâkim olmak için Zengiler ile Kudüs Krallığı arasında Nüreddin Mahmud Zengî'nin galibiyetiyle sonuçlanan mücadeleler başladı. Haçlıların birçok defa kuşattığı Askalân, ancak 1153 yılında ele geçirilebilmiş ve bu süreçte Haçlı işgaline uğrayan şehirlerin halkının sığınağı olarak öne çıkmıştır. Fâtımilerin, şehri yılda dört kez, gönderdikleri yardımlarla takviye etmeleri de şehrin önemine işaret etmektedir. 1153 yılından 1187 yılındaki Selâhaddin Eyyübî'nin fethine kadar şehir, Haçlıların elinde kalmıştır. Bu makalede Askalân şehrinin Haçlılar tarafından kuşatılması ve zaptı konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haçlılar, Fâtımiler, Askalân, Haçlı Yayılması, Zengiler

Abstract

Ascalon is a strategic city that should be emphasized in the period of the Crusades. Because it is the place that resisted the Crusaders that invaded coastline of the whole Palestine for the longest time. Upon the fall of the last Fatimid's castle, a new country appeared in the struggle between Crusaders and Muslims; and then struggles resulted in the victory of Nureddin Mahmud Zengi between Zangids and Kingdom of Jerusalem for controlling Egypt started. Ascalon besieged by Crusaders many times could hardly be captured in 1153, and it appeared as a shelter of the people of the cities that experienced the invasion of the Crusaders in this period. The reinforcement of the city by Fatimid with the aid they sent four times in a year indicate the importance of the city as well. The city remained in the hands of the Crusaders from the year 1153 to the year 1187 when Saladin conquered it. In this article, the siege and invasion of the city of Ascalon by Crusaders have been mentioned.

Key Words: Crusaders, Fatimids, Ascalon, Expansion of Crusaders, Zangids

---

* Arş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü, serkan.ozel@erzurum.edu.tr

Giriş

Askalân, Filistin sahilinde Gazze ile Cibrîn arasında yer almaktadır ve “Suriye’nin Gelini” olarak meşhurdur¹. Suriye sahil şeridindeki Filistin şehirlerinden biri olan Askalân, yarım daire şeklinde kurulmuştur. Doğuya doğru içeriye kavis çizerek uzanan sınırları sahil boyunca devam eder. Denize doğru meyilli bir konumu olan şehir, müstahkemdir ve üzerinde birçok kulenin bulunduğu kalın duvarlara sahiptir. Aynı kalınlıktaki dış duvarları ise şehre ayrı bir emniyet sunmaktadır. Dezavantaj sayılabilecek bir durum, yani duvarların içinde ve yakınlarında su kaynaklarının bulunmaması, kuyular ve yağmur sularının biriktirildiği sarnıçlar sayesinde çözümlenmiştir. Şehrin dört kapısından doğuda bulunan “Büyük Kapı” veya Kudüs’e baktığı için “Kudüs Kapısı” olarak adlandırılır. Batıda deniz tarafında bulunan “Deniz Kapısı”; güneyde Gazze’ye bakan ise “Gazze Kapısı” olarak anılır. Güneybatıda bulunan son kapı da adını bu yönde bulunan Yafa’dan almaktadır. Kıyılar, gemilerin yanaşmasına elverişli olmamakla beraber rüzgârsız zamanlarda kıyıya ulaşmak mümkün olmaktadır. Şehrin yakın civarı kumla örtülü olduğu için -bazı küçük vadiler hariç- toprakları tarıma elverişli değildir. Bu kumlu arazi, asmaların ve diğer meyve ağaçlarının yetişmesine imkân vermektedir².

Suriye ile Mısır arasında önemli bir geçit olması Askalân’ı ticari açıdan önemli kılar. Mısır’a denizden ve Gazze sahilinden kolayca ulaşım sağlanabilmesi dolayısıyla Askalân, bir ticaret şehri olarak gelişme göstermiştir³. Haçlılar doğuda yerleşmeye başlayıp Suriye-Filistin şehirlerini bir bir ele geçirmeye başladıklarında Askalân da Haçlı tehdidiyle karşılaşmıştır. Sahildeki tüm şehirler içinde son olarak Sûr da Haçlıların işgaline uğrayınca Fâtımîlerin elinde sadece Askalân kalmıştır. Bu yüzden Fâtımîler, Askalân’a ayrı bir itina göstermişlerdir. Zira eğer Askalân düşerse bir sonraki hedefin Mısır olması ihtimali, Fâtımîleri yılda dört kez bu şehri

¹ Yâkut bin 'Abdullah el-Hamavî er-Rûmî el-Bağdâdî, *Mu'cem el-Büldân*, IV, Beyrut 1977, s.122, Askalân, Peygamber Efendimiz tarafından “iki gelinden biri” olarak tarif edilmiştir. Burası, İslam ordularının en son ele geçirdiği şehirlerden biridir. Muâviye’nin 640’ta ele geçirdiği veya Amr b. As’ın daha önce fethettiği fakat Bizans’ın yardımı gelmesi üzerine şehrin tekrar elden çıktığı rivayet edilir. Bunun üzerine Muâviye’nin 644 yılında şehri tekrar fethettiği kaydedilmiştir. Mustafa Fayda, “Askalân”, DİA, III, Ankara 1991, s.487-488, Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî, *Fütûh el-Büldân*, Beyrut 1987, s.194

² Willermus, (William, Archbishop of Tyre), *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, II, Trans: E. A. Babcock-A. C. Krey, Columbia University Press, New York 1943, s.219-220, Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1992, s.283, Şehrin durumu hakkında ayrıca Bkz. Muhammed Süheyl Takkûş, *Târîh el-Fâtımıyyîn -Fî Şimâli İfrikıyye ve Mısır ve Bilâd eş-Şâm-*, Dar en-Nefais, Beyrut 2007, s.472

³ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 2000, s.191, Mustafa Fayda, a.g.m., s.488

karadan ve denizden takviye etmeye yöneltmişti. Yoğun bir nüfusun barındığı Askalân'ı Fâtımîler silah, erzak ve asker ile desteklemekte ihmal göstermemişlerdir⁴.

A-Askalân'ın, Fâtımîler ve Haçlılar İçin Önemi

Askalân, Haçlı işgaline uğrayan şehirlerin halkına önemli bir sığınma yeri olmuştur. Bunların ilki, Kudüs'ün Haçlılar tarafından işgali esnasında Dâvûd Kulesi'ne sığınanlara Raimond de Saint Gilles emân verdiğiğinde yaşandı ve Kudüs katliamından kurtulan yegâne grup, Askalân'a sığındı⁵. Keza 1101 yılında Arsûf, Haçlılara teslim olmak zorunda kaldığında da halk, Askalân'a sığınmıştı⁶. Haçlı-Fâtımî çatışmalarında (ki Remle ve Yafa'da birçok savaş yaşanmıştı) Fâtımî askerleri, savaşların sonucuna göre yine Askalân'a çekiliyorlardı. Askalân, sadece kara ordusu için değil aynı zamanda donanma için de Sûr şehri ile birlikte hem bir hareket hem de tehlike anında bir sığınma noktası olmaya devam etmişti⁷.

⁴ İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, Tah. Muhammed Yusuf ed-Dekkâk, Dar el-Kütüb el-İlmiyye, Beyrut 2003, s.391-392, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI, Çev. Abdülkerim Özyayın, Bahar Yay., İstanbul 1987, s.164, Willermus, II, s.220, Steven Runciman, II, s.282-283

⁵ *Anonim Haçlı Tarihi (Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum)*, Çev. Ergin Ayan, Selenge Yay., İstanbul 2013, s.158, Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi -Kutsal Toprakları Kurtarmak-*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009, s.107, İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.19, a. mlf., *İslam Tarihi*, X, Çev. Abdülkerim Özyayın, Bahar Yay., İstanbul 1987, s.236, Ebû Ya'lâ Hamza İbn el-Kalânîsî, *Zeylu Târîhu Dimaşk*, Haz. H.F. Amedroz, Beyrut 1908, s.137, William (Arbishop of Tyre), *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I, Trans: E. A. Babcock-A. C. Krey, Columbia University Press, New York 1943, s.378, Albertus Aquensis (Albert of Aachen), *Historia Ierosolimitana (History of the Journey to Jerusalem)*, Tran. Susan B. Edgington, Oxford University Press, New York 2007, s.439, Ralph of Caen, *The Gesta Tankredi of Ralph of Caen*, Trans. B. S. Bachrach-D. S. Bachrach, Ashgate Publishing Company 2005, s.143, Detaylar için ayrıca Bkz. Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, Çev. Fikret Işıltan, TTK, 1998, s.220

⁶ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.135, Albertus Aquensis, a.g.e., s.505, Willermus, I, s.435, İbn el-Kalânîsî, ve İbn el-Esîr, ele geçirilen şehrin halkının şehirden sürüldüğünü kaydetmekle yetinmişlerdir. İbn Kalânîsî, *Zeyl*, s.139, İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.43, a. mlf., *İslam Tarihi*, X, s.267

⁷ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.191, Martin Hoch, "The Crusaders' Strategy against Fatimid Ascalon and the Ascalon Project of the Second Crusade", in M Gervers (ed.), *The Second Crusade and the Cisterians*, St. Martin's Press, New York 1992, s.120, Fâtımî-Haçlı mücadelesinde bu dönemde Remle'de yaşanan üç savaş özellikle önemlidir. 1102 yılında el-Efdâl'in, Sa'd ed-Devle et-Tavâşi kumandasında yolladığı Fâtımî kuvvetleri Remle'de Haçlılara yenildi ve Sa'd ed-Devle de bu mücadelede hayatını kaybetti (7 Eylül 1101). İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.140, İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.67-68, a. mlf., *İslam Tarihi*, X, s.295-296, Willermus, I, s.438-440, Albertus Aquensis, a.g.e., s.705-711, Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.138-142, Steven Runciman, II, s.60-61

Bu yenilgi sonrasında el-Efdâl, oğlu Şeref el-Meâlî komutasında yeni bir orduyu Haçlılara karşı yolladı. Savaşta Müslümanlar galip geldiler. Hatta Baudouin, saklandığı yerde

Askalân, Fâtımîlerin elinde bulunduğu sürece Haçlılar için gerçek bir tehlike olmuştur. Zira Haçlılar, doğuda devletlerini kurup kök salmaya çalıştıkları süreçte ve sonrasında Haçlı Krallığına hemen bütün Fâtımî saldırıları, Askalân'dan hareketle düzenlenmek durumunda idi. Fâtımî veziri el-Efdâl'in bizzat katıldığı tek Fâtımî-Haçlı Savaşı olan Askalân Savaşı (12 Ağustos 1099) bunların ilkidir⁸. Yukarıda bahsedilen Remle ve Yafa'ya saldırılar da yine Askalân'dan gelmişti. Askalânlıların, Haçlılar saldırıya uğradığında harekete geçtikleri de görülmektedir. Örneğin, Mevdûd ve Tuğtekin'in 1113 yılında Haçlı topraklarına düzenledikleri ortak saldırı esnasında Askalânlılar da -askeri gücün uzakta olmasını fırsat bilip- harekete geçmiş ve Kudüs'e ilerleyip hasadı ateşe vermişler fakat halk, şehre sığındığı için pek etkili olamamışlardı⁹. Bu durum, 1115 Haziranı'nda Porsûk'un saldırısı esnasında da Yafa'ya düzenlenen saldırıyla tekrarlandı¹⁰.

Haçlılar, Müslüman şehirlerinden birini kuşattıklarında muhasarayı kaldırtmak veya askeri gücün şehir dışında olmasından faydalanmak için Askalânlıların harekete geçtikleri de görülmektedir. Örneğin; Haçlıların Sûr kuşatmasını sürdürdükleri süreçte Askalânlıların Kudüs'e iki defa saldırısı

çalılıkların ateşe verilmesi üzerine yaralanmış ve zorlukla Yafa'ya kaçabilmişti (Mayıs 1102). Bunun akabinde 1103 yılında bu defa Tâc el-Acem, Haçlılara karşı yollandıysa da bu girişimden bir sonuç alınmadı. İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.68, a. mlf., *İslam Tarihi*, X, s.296-297, İbn el-Kalânisi, *Zeyl*, s.141, Willermus, I, s.443-444, Albertus Aquensis, a.g.e., s.711-717, Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.149-152, Steven Runciman, II, s.62-64, 66

Ağustos-Eylül 1105 yılında bu defa el-Efdâl, diğer oğlu Senâ el Mülk Hüseyin'i Haçlıların üzerine yolladı. Orduya Dımşak'tan da birlikler katıldı fakat Askalân ile Yafa arasında yaşanan çatışmada taraflar birbirine üstünlük sağlayamadı. İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.85, a. mlf., *İslam Tarihi*, X, s.313, İbn el-Kalânisi, *Zeyl*, s.148-149, Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.169, Willermus, I, s.464-466

⁸ Haçlıların Kudüs'ü zaptı ve sergiledikleri vahşet üzerine Fâtımî veziri el-Efdâl, bizzat Askalân'a hareket etmiş ve burada ordusunu savaşa hazırlamıştı. Haçlıların bölgeye ulaşması üzerine yaşanan savaşta Müslümanlar bozguna uğramış, el-Efdâl önce Askalân'a sığınmış sonra da Mısır'a dönmüştü. Bunun üzerine Haçlılar Askalân'ı kuşatmış fakat aralarındaki anlaşmazlıklar dolayısıyla şehirden para alarak kuşatmayı kaldırmışlardı. Askalân Savaşı hakkında hemen bütün kaynaklarda detaylı bilgi bulunmaktadır. Anonim Haçlı Tarihi, s.159-163, Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.108-110, Willermus, I, s.393-397, Albertus Aquensis, Askalân kuşatmasında Haçlılar arasındaki anlaşmazlıkları kaydetmiş ve Askalân Savaşı'nı detaylı tasvir etmiştir. Albertus Aquensis, a.g.e., s.455-473, İbn el-Kalânisi, *Zeyl*, s.137, İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.21, a. mlf., *İslam Tarihi*, X, s.236-237, Steven Runciman, I, s.228-229, Nihat Yazılıtaş, *Fâtımî Devleti Tarihi*, Kriter Yay., İstanbul 2010, s.197-198

⁹ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.185-187, Willermus, I, s.495, Haçlılara düzenlenen sefer için Bkz. Willermus, I, s.502-503, Coşkun Alptekin, *Dımşak Atabegliği (Tog-Teginliler)*, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul 1985, s.47-48, Işın Demirkent, "*Mevdûd b. Altuntegin*", DİA, XXIX, Ankara 2004, s.428-429, Martin Hoch, a.g.m., aynı yer.

¹⁰ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.190-191

gerçekleşmiş ve korumasız şehir halkına zarar verilmeye çalışılmıştı¹¹. Bu saldırılarda Dımaşk kuvvetlerinin de Fâtımîlere yardıma geldiğini görmekteyiz. Kudüs kralı II. Baudouin, 1118 yılında öldüğünde¹² sayıları 15 bin atlı ve 20 bin yayayı bulan Fâtımî kuvvetleri, Haçlı topraklarına saldırmak için Askalân'da toplanmış, Fâtımî donanması da Sûr'a ilerlemişti. Bu sırada Fulcherius'un kaydına göre Tuğtekin, Fâtımîlerin isteğiyle veya kendiliğinden Askalân'a yardım için yola çıktı. Bunun üzerine Baudouin, Antakya ve Trablus'tan yardımcı birlikler alarak hızla ilerledi ve Haçlılar, Müslüman karargâhından uzak olmayan bir yere ordugâhlarını kurdular. Üç ay boyunca ordular karşı karşıya beklediler fakat herhangi bir çatışma yaşanmadı¹³. Bunlara ek olarak Askalân kuvvetleri, Yafa ile Kudüs arasında süren hac trafiğine de zarar vermeye uğraşıyorlardı. Bu bağlamda Askalânlılar, çok defa Yafa ile Kudüs arasında pusular kurarak Haçlı devletlerine birçok şehir kuşatmasında faydası dokunan bu hacılara zarar vermişlerdir¹⁴.

¹¹ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.233, 243, Willermus, II, s.12-13, 17-18, Martin Hoch, a.g.m., aynı yer.

¹² Kudüs kralı II. Baudouin Mart 1118'de Farma'ya saldırdı. Nil civarında dolaşırken şövalyelerin tuttuğu balıklardan yedikten sonra rahatsızlandı. Muhtemelen 1103 yılında aldığı yara dolayısıyla ağrıları nüksetti ve el-Ariş'e ulaştıklarında 25 Mart 1118'de öldü. Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.199-200, Willermus, I, s.515-516, Albertus Aquensis, a.g.e., s.863-869

¹³ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.203-204, Willermus, I, s.523-524, Trablus kontu Pons'un da katıldığı bu seferin değerlendirmesi için Bkz. Birsal Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006, s.98-100

¹⁴ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.172-173, Willermus, I, s.468-469, R. Hartmann, "Askalân", İA, I, MEB, İstanbul 1978, s.676, Haçlılar Askalân için tehlike olmakla beraber Askalân'a atanan valilerin tutumu da önemlidir. Yani tehlike her zaman Haçlılardan gelmemiştir. Örneğin 1110-1111 yılında Askalân valisinin Haçlılarla yakınlaşması Fâtımîleri tedirgin etmiş hatta şehrin elden çıkma ihtimali bile belirmişti. Buna göre 1110 yılında El-Âmir bi-Ahkâmillâh, Askalân'a Şems el-Hilâfe adında birini vali atamıştı. Bu vali Sayda'dan dönen Kral Baudouin ile anlaşma yaptı, hediyeler ve para yolladı. Şems el-Hilâfe, savaştan çok ticarete meyilli biriydi. Vali, Fâtımîlerin tahakkümünden kurtulmak istiyordu ve istemediği bir durumla karşılaşarsa Fâtımîlere karşı Haçlı yardımı sağlayabilecekti. Bu durumu haber alan Fâtımîler, Askalân'a bir ordu sevk ettiler. Ordunun Haçlılara karşı cihada yollandığı söylenerek gerçek niyet gizlendi. Donanma kumandanına ise valiyi tutuklaması emredilmişti. Şems el-Hilâfe ise Mısır'dan yollanan orduyu karşılamayarak açıkça isyan etti. Hatta şehirdeki Fâtımî askerlerini de dışarı çıkardı. El-Efdâl, valinin şehri Haçlılara teslim etmesinden korkuyordu. Bunun için valinin gönlünü aldı ve görevinde bıraktı. Vali ise artık Askalânlılara güvenemezdi. Bu yüzden Ermenileri orduda istihdam etmeye başladı. Halkın bu Ermenilere karşı oluşu, valinin sonunu getirdi ve saldırıya uğrayan Şems el-Hilâfe öldürülüp malları yağmalandı (1111). Bu sayede Fâtımîler büyük bir tehlikeyi bertaraf etmiş oldu ve buraya yeni bir vali atandı. İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.172, İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.139-140, a. mlf., *İslam Tarihi*, X, s.385, Nihat Yazılıtaş, a.g.e., s.205

Haçlıların, Askalân'ın önemini kısa sürede kavradıkları görülmektedir. Godefroi de Bouillon zamanı, Haçlı krallığının kuruluş dönemi olarak değerlendirilir ve bu dönemde Haçlı yayılması pek hızlı gerçekleşmemiştir. Hem bu süreçte Haçlıların sayı olarak yeterli olmaması da hareketlerini sınırlandırıyordu. Fakat Godefroi'nin ölümü üzerine yerine geçen Urfa kontu Baudouin de Boulogne, daha yayılcı bir politika takip etmiştir. I. Baudouin'in ilk faaliyetlerinden biri, Askalân'ın savunma hatlarını araştırmak için keşif seferine çıkmak oldu ki bu durumu Askalân'dan gelebilecek tehlikenin kral tarafından hemen fark edilmesi şeklinde yorumlamak mümkündür. Baudouin, bu keşif seferinde hem Askalân ve civarını hem de Kâhire-Dımaşk kervan yolunu incelemişti (Kasım-Aralık 1100)¹⁵. Yine Sayda'nın işgali öncesinde Haçlılar önce Askalân üzerinde durmuşlar fakat Sayda'da karar kılmışlardı.¹⁶

Askalân'ın zaptının ciddi bir şekilde ilk defa 1124'te, -Sûr'un ele geçirilmesiyle sonuçlanan- kuşatma öncesinde düşünüldüğünü söyleyebiliriz. Kuşatma öncesi Venediklilerle, sahildeki Fâtımî şehirlerinden birini zapt etmek hususunda anlaşmaya varılmıştı. Bu noktada hangi şehrin zapt edileceği hususu tartışma konusu oldu¹⁷. Fakat Sûr kuşatıldı ve şehrin 1124 yılında zaptı üzerine artık Askalân gündeme alındı ki Fâtımîlerin elinde kalan tek sahil şehri burası idi. Hatta İkinci Haçlı Seferi'nde kralların, Dımaşk önlerinde başarısız olup şöhretleri alt üst olduğunda bunu telafi etmek ve önemli bir iş başarmak adına Askalân'ı kuşatmaya karar vermeleri de şehrin Haçlılar için arz ettiği öneme bağlanmalıdır. Fakat bu düşünce hayata geçirilemedi ve Askalân'ın zaptı 1154 yılına kadar ertelenmek zorunda kaldı¹⁸.

¹⁵ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.127, Willermus, I, s.426-427, Albertus Aquensis, a.g.e., s.543-551

¹⁶ Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.180-181

¹⁷ Zaptı düşünülen iki şehir konusunda bir fikir ayrılığı yaşanmazken, hangisine sefer düzenleneceği tartışma konusu oldu. Zira Kudüs, Remle, Yafa, Nablus ve civar şehirlerden gelen temsilciler –bu şehirlere daha yakın olduğu ve daha az masraflı olacağı için- Askalân'a saldırılmasında ısrar ederlerken; Akka, Nazareth, Sayda, Beyrut, Tâberiye, Cübeyl ve komşu şehirlerin temsilcileri aynı sebeplerle Sûr şehrinde ısrar ettiler. Müslümanların Sûr'dan Haçlı topraklarına saldırıları daha kolay olacağı düşüncesi ağır basmasına rağmen mesele kura ile çözüme kavuşturuldu ve kuradan Sûr şehrinin yazılı olduğu kâğıt çıktı. Anlaşmanın ardından ordu, Akka'da toplanırken Venedik filosu da limana demirledi. Her iki tarafın anlaşmaya sadık kalmak için yemin etmesinin ardından 16 Şubat 1124'te Sûr şehri, karadan ve denizden kuşatıldı. Willermus, I, s.551-552

¹⁸ Willermus, II, s.195, Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s.113, Virginia G. Berry, "The Second Crusade", A History of the Crusades, Vol. I, The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, London, 1969, s.510, Stevenson,

İslam kaynaklarında Fâtımîlerin iç meseleleri ile Askalân'ın işgali bağlantısı, özellikle vurgulanmıştır. Çünkü Fâtımî halifeliğinde gerçek güç vezirlerde idi. Vezirler, Askalân'ı desteklemek hususuna her zaman dikkat etmişlerdi ama İbn Salâr öldürülüp yerine onun üvey oğlu Abbâs geçince durum değişmiştir. Bu vezir değişikliğinde Mısır'da sükûnet sağlanıncaya kadar Askalân ihmal edildi ve Fâtımîlerin iç karışıklıklarından faydalanan Haçlılar da Askalân'ı muhasaraya başladılar¹⁹. İbn Salâr, öldürülmeden önce Haçlılara karşı Askalân'ı takviye etmek (zahire, asker vs.) hususunda hazırlıkları konuşmak üzere 3 Mayıs 1153 tarihinde bir meclis toplamıştı. Burada Askalân'a yollanmak üzere bir filo hazırlanması kararlaştırıldı. Fakat o gece İbn Salâr dinlenmeye çekildiği sırada üvey oğlu Abbâs tarafından katledildi. Sonrasında yaşanan olaylar ise yardımları imkânsız kıldı²⁰.

The Crusaders in the East, Cambridge University Press, 1907, s.163, Martin Hoch, a.g.m., s.124, Haçlılar, Sûr şehrini 1111 yılında kuşatmışlar fakat ele geçirememişlerdi. Fâtımî-Tuğtekin ittifakı şehri bir süre için Haçlılara karşı korudu. Fakat 1116 yılında Haçlılar bu defa Sûr'un zaptını kolaylaştırmak için şehrin karşısına bir kale inşa ettiler. Tüm bunlara rağmen Sûr, 1124 yılına kadar direndi. Tuğtekin'in şehirdeki valisinin Fâtımîler tarafından azledilmesi üzerine Haçlılar, savunmasız kalan şehri ele geçirdiler. Detaylar için Bkz. Nihat Yazılıtaş, "Sûr Şehri'nin, Haçlılar Tarafından Tehdidi Karşısında Fâtımî-Tuğtekin İttifakı", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, VII/3, Ankara 2003, s.117-124

¹⁹ İbn el-Esir, *el-Kâmil fi et-Târih*, IX, s.392, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI, s.164, İbn el-Esir, Fâtımîlerin içinde bulunduğu durumu, "Mısır'da vezirlik mütegalibenin elindeydi. Halifeler hâciblerin gerisinde kalmıştı. Vezirler âdeti mütegalibe ve zorba gibiydiler. Efdâl'den sonra bu makama savaş, öldürme ve benzeri hâller dışında normal yolla geçenlerin sayısı azdır." şeklinde kaydetmiştir. İbn el-Esir, *el-Kâmil fi et-Târih*, IX, s.389-390, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI, s.161, İçte çatışmaların yaşandığı, istikrarın kaybolduğu bir ortamda ihmal edilen Askalân, Haçlı saldırılarına açık bir hale gelmişti. İbn Salâr'ın, Haçlı saldırılarına etkili bir şekilde karşılık verdiğini söylemek mümkündür. Bunlardan biri 1150-1151 yılında yaşanmıştır. Zikredilen yılda Haçlıların Farma'ya saldırıp civarını yağmalamaları üzerine İbn Salâr, Fâtımî donanmasını yollamış; donanma Yafa, Akka, Sayda, Beyrut ve Trablus kıyılarını tahrip ederek yağmaladıktan ve halkın bir kısmını öldürdükten sonra dönmüştü. İbn el-Kalânîsi, *Zeyl*, s.316, Şihâb ed-Dîn Ahmed b. 'Abd el-Vehhâb en-Nuveyrî, *Nihâyet el-Ereb fi Funûn el-Edeb*, XXVIII, Tah. Necib Mustafa Fevvâz-Hikmet Kaşlı Fevvâz, Beyrut 2004, s.205, el-Makrizî, Takiyy ed-Dîn Ahmed b. Ali, *İttî'âz el-Hunefâ bi-Ahbâr el-Eimme el-Fâtimiyyîn el-Hulefâ*, III, Kahire 1996, s.201-202, Ebû Şâme, 'Abd er-Rahmân b. İsmâil, *Kitâb er-Ravzateyn fi Ahbâr e-Devleteyn (en-Nûriyye ve es-Salâhiyye)*, I, Neşr. İbrahim Şems ed-Dîn, Beyrut 2002, s.259, Eymen Fuâd Seyyid, *ed-Devle el-Fâtimiyye fi Mısır, Tefsîr Cedîd*, Dar el-Mısriyyet el-Lübniyye, Beyrut 1992, s.210, Nûreddin, 1151 yılında sefere çıkan bu Fâtımî donanmasına destek vermek istemiş fakat Dimaşk işleri onu bu girişimden alıkoymuştu, İbn el-Kalânîsi, *Zeyl*, s.316, Coşkun Alptekin, a.g.e., s. 153 Keza Askalân'a 1141 yılındaki Haçlı saldırısına da Askalân kuvvetleri aynı şekilde karşılık vermişler ve Haçlıları mağlup etmişlerdi. İbn el-Kalânîsi, *Zeyl*, s.273, İbn el-Esir, *el-Kâmil fi et-Târih*, IX, s.318, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI, s.78, İbn Haldûn Velî ed-Dîn 'Abd er-Rahmân b. Muhammed, *Târih-i İbn Haldûn (Divân el-Mubtedâ ve el-Haber fi Eyyâm el-Arab ve el-Berber ve Men Âsârahum Min Zevî es-Sultan el-Ekber)*, IV, Haz. Halil Şihâde, , Beyrut 2000, s.96

²⁰ İbn el-Kalânîsi, *Zeyl*, s.319-320, 'İmâd ed-Dîn İsmâil b. Ali Ebû el-Fidâ, *el-Muhtasar fi Ahbâr el-Beser*, III, Kahire h. 1286, s.27, İbn el-Kalânîsi, bu toplantının ardından vezirin,

B-Askalan'ın Zaptı İçin Yapılan Hazırlıklar

Askalân merkezli saldırıları kontrol altına almak isteyen Haçlıların 1132 yılından itibaren bazı tedbirler aldığını görmekteyiz. Bu bağlamda Haçlılar, bir dizi kale inşasına başlamışlardır ki bu kalelerin inşası Askalân'ın zaptında önemli rol oynamaktadır. Bu kaleleri kurmaktan maksat, Askalân-Yafa-Remle arasında emniyetli bir koridor oluşturmak ve Mısır ile Fâtımî şehirlerinin bağlantısını koparmak ya da en azından kontrol etmektir²¹. Willermus'un kayıtlarına göre ilk olarak Kral Fulk (1131-1140) zamanında 1132 yılında Yafa ile Kudüs arasına "Arnold" adında bir kale yapıldı. Arnold Kalesi'nin yapımıyla yolların daha güvenli hale geldiğini ve hacıların daha az tehlikeye maruz kaldığını söylemek mümkündür²². 1136 yılına gelindiğinde, Fâtımîlerin her üç ayda bir yolladığı yardımlarla güçlenen Askalânlıların saldırıları artış gösterince yeni bir kale yapımına karar verildi. Askalân'a yakın bir yere kurulması düşünülen kale, Haçlı askerlerinin toplanma yeri olacak, Askalânlıların hareketlerini kontrol altında tutacak ve Askalân'a yapılacak saldırıların hareket noktası olacaktı. Kale, Judea

---

evine çekildiğini ve orada öldürüldüğünü haber vermekteyse de bu donanmanın hazırlandığı ve Bilbîs'e ulaştığı bilinmemektedir. İbn Salâr'ın görevlendirdikleri arasında üvey oğlu Abbas, Usâme İbn Munkız, Mulhem ve Dırgâm gibi emirler bulunmaktaydı. Burada Usâme, Abbas'ı üvey babasını öldürmeye teşvik edince Abbas, babalığını halifenin onayı ile öldürdü ve bu sayede Askalân'a yardım götürülemedi. Bkz. Nihat Yazılıtaş, a.g.e., s.215, Abbas, İbn Salâr'ın katli üzerine Bilbîs'ten geri dönmüş ve vezareti alarak işleri düzenlemeye çalışmıştı, İbn Haldûn, *Kitâb el-İber*, IV, s.96, Vezir İbn Salâr'ın öldürülmesi konusunda en önemli kaynak, olaylara bizzat karışmış olan Usâme İbn Munkız'ın eseridir. İbn Salâr'ın üvey oğlu Abbas, oğlu Nasr'a veziri öldürmesini öğütlemiş, halife ez-Zâfir de bunu uygun bulmuş ve Usâme'nin de tavsiyeleri üzerine İbn Salâr 6 Muharrem 548 Perşembe = 3 Nisan 1153 öldürülmüştü. Usâme İbn Munkız, *İbretler Kitabı (Kitâb'ül İ'tibâr)*, Çev. Yusuf Ziya Cömert, Kitabevi Yay. İstanbul 2008, s.43-45, İbn el-Esir, *el-Kâmîl fi et-Târîh*, IX, s.389, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI, s.160, El-Makrizî, *İttî'âz*, III, s.204-205, en-Nuveyrî, *Nihâyet el-Ereb*, XXVIII, s.205-206, İbn Hallikân, Ebû el-'Abbas Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim b. Ebî Bekr, *Vefeyât el-A'yân ve Enbâ Ebnâ ez-Zamân*, III, Tah. İhsan Abbas, Beyrut 1970, s.418, İbn Haldûn, *Kitâb el-İber*, IV, s.95-96, Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I, s.277-278, Ebî Bekr 'Abd Allâh b. Aybek ed-Devâdârî, *Kenz ed-Durer ve Câmi' el-Gurer/ ed-Durre el-Madiyye fi Ahbâr ed-Devle el-Fâtımiyye*, VI, Tah. Salah ed-Dîn el-Munecid, Kahire 1961, s.553-554, İbn Salâr, 1149 yılında İbn Massal ile yaptığı mücadeleyi kazanınca vezirlik makamına getirilmişti. Haçlıların 1150-1151 yılındaki saldırısına Haçlı şehirlerine saldırarak karşılık verdi. Haçlılar Askalân'ı kuşattıklarında da şehre yardım için hazırlıklara giriştiği sırada öldürüldü ve Askalân bu yardımdan mahrum kaldı. Nihat Yazılıtaş, a.g.e., s.213-215, Şehrin 25 Ocak 1153'te kuşatıldığı düşünülünce İbn Salâr'ın çok kritik bir dönemde öldürüldüğü görülüyor. Zira bu dönemde yapılabilecek bir yardım şehre büyük faydalar sağlayabilirdi. Fakat Fâtımîlerin şehre yardımı kuşatmanın ancak beşinci ayında ulaşabildi.

²¹ Martin Hoch, a.g.m., s.123

²² Haçlıların bu aralıkta saldırıya açık olması dolayısıyla kalenin yeri iyi seçilmiştir. Willermus, II, 58, Martin Hoch, a.g.m., s.122

bölgesinde dağların hemen altında ve ovanın başlangıcında eski bir şehir olan Beersheba harabeleri üzerine kuruldu. Eski şehre binaen Beersheba adı verilen kale, Askalân'a on iki mil uzaklıkta bulunuyordu. Tamamlanan kale, Hospitalier Şövalyelerinin idaresine verildi. Bu kalenin inşasıyla Haçlıların bir süre için amaçlarına ulaştıklarını ve Müslüman saldırılarının seyrekleştiğini Willermus haber vermektedir²³.

III. Baudouin zamanında 1141 yılında yeni bir kalenin inşasına şahit olmaktayız. Haçlılar, Askalânlıların saldırılarına karşı Lydda'dan fazla uzak olmayan bir yere Remle yakınlarına bir kale inşa etmeye karar vermişlerdi. Ovanın üst tarafında yükselen tepeye (Gath denen mevki) yapılacak olan kale, Askalân'a yaklaşık on mil uzaklıktaydı ve sahilden fazla uzakta değildi. Neticede su kaynakları bol olan bu yere Haçlılar, 1141 yılı içinde dört kuleli sağlam bir kale inşa ettiler. Kale tamamlanınca krallık asillerinden Balian de Ibelin'in sorumluluğuna verildi. O ve sonrasında da oğullarının, Askalân zapt edilinceye kadar kaleyi gayet iyi idare ettikleri görülmektedir²⁴.

Beersheba ve Ibelin kaleleriyle Askalân, kontrol altında tutulmaya çalışıldı. 1142 yılında aynı amaçlarla Askalân'dan sekiz mil uzaklıkta Judea'daki dağlık alanın bitip ovanın başladığı yerde bulunan tepeye başka bir kale yapımına karar verildi. Arapçada "Telle Saphi" denen bu mevkie 1142 baharında Askalân'ın gözlemlenebileceği şekilde dört kulesi bulunan bir kale inşa edildi. Askalân'a yakın olan bu kaleye birçok aile yerleştirildi ve kale, asker ve erzakın yanı sıra nüfus yönünden de desteklendi. Hatta Askalânlılara bu kaleden zaman zaman saldırıların düzenlendiği de vaki idi. Burada asıl önemli olan nokta, bu kalenin de inşasıyla Askalân'ın adeta çembere alınmasıdır²⁵. Aşağıda görüleceği üzere Gazze'nin de tamir edilmesiyle bu çember iyice daraltılmıştır.

1150 yılına gelindiğinde Haçlılar, Askalân'ı zapt etmek için hazırlıklara giriştiler. İlk olarak -Askalân'ı güney yönünden yıpratmak için- şehre on mil uzaklıkta bulunan harab vaziyetteki Gazze'yi tamir etmeye başladılar. Buranın onarılmasıyla Fâtımî saldırılarına karşı bir savunma hattı oluşturulmuş olacaktı. Kısa sürede onarılan Gazze, Templier Şövalyelerinin idaresine verildi. Böylece Gazze'nin tahkim edilmesiyle Haçlılar, Askalân üzerine saldırılar düzenlemeye başladılar. Hatta Willermus'un kayıtlarından

²³ Willermus, II, s.80-82, Stevenson, a.g.e., s.136

²⁴ Willermus, II, s.130-131, Martin Hoch, a.g.m., aynı yer. Stevenson, a.g.e., s.146

²⁵ Willermus, II, s.131-132, bu kalelerin sonrasında Gazze'nin tamiri ile artık Fâtımî kuvvetleri Askalân'a deniz yoluyla ulaşmayı tercih ettiler. Martin Hoch, a.g.m., s.123, Haçlıların inşa ettikleri kaleler hakkında Bkz. Stevenson, a.g.e., s.136, 146-147

anlaşıldığına göre Askalân halkı, artık eskisi gibi rahat hareket edemiyor, şehirden çıkamıyor ve Haçlı saldırılarını savuşturmak için para da ödemek zorunda kalıyordu. Fakat bu durum uzun sürmedi. Kudüs kralı III. Baudouin, şehri Templierlere teslim edip oradan ayrılınca Mısır'dan yollanan Fâtımî kuvvetleriyle güçlenen Askalân ordusu, Gazze önünde toplandı. Fakat Templierlerin, surlar arkasına çekilip sağlam bir müdafaada bulunması üzerine Askalân kuvvetleri çekilmek zorunda kaldılar. Bu geri çekilişi kıyıda bulunan Fâtımî donanmasının denize açılması izledi²⁶.

Gazze'nin tamir edilmesinin Askalân'a ne kadar zarar vereceği Fâtımî veziri İbn Salâr'ın gözünden kaçmamıştı. Haçlıların bu girişimini engellemek isteyen İbn Salâr, o sırada Mısır'da bulunan Usâme İbn Munkız'ı bir miktar parayla Nüreddîn Mahmud Zengî'ye yolladı. Usâme'nin bizzat hatıratında anlattığı üzere görevi, bu parayı Nüreddîn'e vermek ve Gazze'nin tamirine engel olmasını istemektir. Yani Nüreddîn, Haçlı topraklarına saldırarak Haçlıların dikkatini başka yere çekecek ve bu sürede Fâtımî kuvvetleri Gazze'yi yıkacaklardı. Eğer Nüreddîn, bu teklifi kabul etmezse bu defa Usâme, o civardan toplayabildiği kadar asker temin edecek

²⁶ Gazze, surlarla çevrili geniş bir alanda ve ufak bir tepelik üzerinde bulunuyordu. Haçlılar şehrin tamamını onarmanın zorluğunu anladıklarından yalnızca bahsedilen tepenin bir bölümünü onardılar. Gazze çok iyi tahkim edildi ve Templierler de burayı başarıyla müdafa etti. Bu savunma hattını aşamayan ve korkuya kapılan Mısır askerlerinin denize açılması da yine Templierlerin ve dolayısıyla bölgede Haçlıların güçlenmesiyle alakalıdır. Willermus, II, s.202-203, Muhammed Süheyl Takkûş, a.g.e., s.472-473, İbn el-Kalânîsî, Askalânlıların Gazze'ye saldırı tarihini 17 Nisan 1152 Perşembe olarak kaydetmiştir. Fakat Haçlı kaynağının tersine burada Haçlılardan pek çok kişinin öldürüldüğünü haber vermektedir. İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.318, Usâme İbn Munkız, *İbretler Kitabı*, s.43, Gazze'nin tamir edilmesi Askalân için önemli bir tehlike arz etmektedir. Zira Askalân'ın batısında yer alan Gazze ile Askalân arasında iki fersah veya daha az bir mesafe bulunmaktadır. Yâkut el-Hamavî, *Mu'cem el-Büldân*, VI, s.202, Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I, s.269, Haçlılar 544 (1149-1150) yılında Gazze'yi onarmaya başladıklarında Nüreddîn, Havran halkına saldırarak Haçlılara karşı harekete geçmiş ve Dımaşk'tan da yardım istemişti. Fakat Dımaşk hâkimi, Haçlılarla anlaşma içinde olduğu için buna yanaşmadı. Bunun üzerine Nüreddîn de Dımaşk'a doğru yola çıktı. Bunu haber alan Dımaşklılar Haçlılardan yardım istediler. Bu sırada Haçlılar Gazze'yi tamir etmekle meşguldüler. Nüreddîn Banyas'a indi ve sonra Dımaşk'a bağlı yerlerde halkın gönlünü aldı. Sonra el-A'vac'a hareket ederek 26 Zilhicce 544 Salı günü (26 Nisan 1150 Çarşamba) Menâzil-i 'Asir olarak bilinen Cisir el-Haşeb'de ordugâhını kurdu. Buradan Dımaşk'a haber yollayarak kendilerini kuşatma azminde olduğunu ve kendisini buna sevk edenin de Havran halkının haçlılardan şikâyeti olduğunu bildirdi. Haçlılarla Askalân ve Gazze'de yapacağı cihatta kendi kuvvetlerinin yeterli olmadığını bu yüzden kendisine bin atlı yollamalarını istedi. Bu sırada Nüreddîn, Dımaşklılıkların durumlarını ve onları Haçlılarla anlaşmaya iten sebepleri de dile getirmiş ve Dımaşklılıkların cihada teşvik etmek istemişti. Fakat Dımaşklılar buna olumlu cevap vermedikleri gibi kendilerine Haçlıların yardıma geldiğini söylediler. Buna sinirlenen Nüreddîn Dımaşk üzerine yürüyecekti ki şiddetli yağın yağmurlar buna engel oldu. İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.308-309, Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I, s.239-240

ve Askalân'a gidip şehri tahkim edecekti²⁷. Usâme ve yanındakiler Busra'da konakladıklarında Nûreddîn de Şam'a saldırmak için orada bulunuyordu. Usâme, yanına gelen Şirkûh ile Nûreddîn'in yanına vardı ve teklifini bildirdi. Nûreddîn'in, Dimaşklıların ve Haçlıların kendisinin düşmanı olduğunu ve güvenilmezlik konusunda aralarında fark olmadığını belirterek bu teklife yanaşmaması üzerine Usâme, asker toplamak için izin istedi. Ayrıca Nûreddîn'in otuz süvarisi, başlarında Aynü'd-Devle el-Yarûkî olduğu halde Usâme'ye katıldı ve böylece Usâme, Askalân'a gitmek için Haçlı topraklarında ilerlemeye başladı²⁸. Usâme, Askalân'da dört ay kaldı. Bu esnada Haçlılarla -küçük çaplı çatışmalar olduğu anlaşılan-mücadelelerde bulundu. Bunlardan birisi Yubnâ'ya düzenlenen ve Haçlılardan yaklaşık yüz kişinin katledilip bir kısmının da esir alındığı saldırıdır. Usâme, bu dört ayın sonunda Fâtımî veziri İbn Salâr tarafından Mısır'a çağrıldı²⁹. Sonrasında ise yukarıda ifade edildiği üzere Usâme'nin de dâhil olduğu olayların patlak vermesi üzerine Askalân, adeta kaderine terk edildi.

C-Askalân'ın Zaptı (19 Ağustos 1153)

Haçlılar, 23 Kasım 1152'de Kudüs'ü kuşatan Artukoğullarına karşı büyük bir başarı kazandıktan³⁰ sonra ve bu moralle civardaki Müslümanlara sefer düzenlemeye karar verdiler. Alınan karara göre Askalân'ın meyve bahçeleri yağmalanacaktı. Yola çıkan Haçlılar, 1153 yılı başında Askalân'a ulaştılar. Haçlıların başlangıçtaki amacının tahribat ve yağma olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Haçlılar, geldikleri zaman Askalân halkının büyük bir korkuyla şehre çekilmesi üzerine şehri kuşatmaya karar verdiler. Bunun üzerine Askalân'da bulunan Haçlı kuvvetleri Kudüs'ten takviye istedi ve Kral Baudouin, krallıktaki askerleri alarak 25 Ocak 1153'te kuşatmaya katıldı³¹.

Şehir, krallık ordusu tarafından karadan kuşatılırken Sayda hâkimi Gerard, on beş gemilik Haçlı filosuyla, denizden şehre gelebilecek yardımlar

²⁷ Usâme'nin yanında 6.000 Mısır dinarı, bir deve yükü Dabik elbisesi, yirmi beş tane sırmalı-altın işlemeli elbise, sincap kürkünden cübbe, Dimyat dokuması ve sarık ile Arap rehberler vardı. Usâme İbn Munkız, *İbretler Kitabı*, s.35, İbn Salâr, Askalân'ın tahkim edilmesi konusuna vezirliğe geldiği ilk zamanlardan beri özen göstermişti. el-Makrizî, *İttî'âz*, III, s.199

²⁸ Usâme İbn Munkız, *İbretler Kitabı*, s.39-40

²⁹ Usâme'nin Askalân'da Haçlılara karşı verdiği mücadele için Usâme İbn Munkız, *İbretler Kitabı*, s.40-43, Usâme'nin dönüşünden sonra Gazze'ye yukarıda bahsedilen saldırı düzenledi. Usâme eserinde bu saldırıyı tek cümle ile belirtirken kardeşi İzz ed-Devle Ebu el-Hasan Ali'nin şehid olması dışında bir detay vermez. Usâme İbn Munkız, a.g.e., s.43, Hasan İbrahim Hasan, "Fâtımîler", DGBİT, V, Çağ Yayınları, İstanbul 1987, s.233

³⁰ Artukoğulları, Kudüs'ü ele geçirmek için yola çıktılar. Fakat bu girişim Artukoğullarına çok zarar verdi. Zira şehri Zeytun Dağı yönünden kuşatan Türklere saldırıya geçen Haçlılar, -takip sırasında ölenler de dâhil- yaklaşık 5.000 kişiyi katlettiler. Willermus, II, s.215-217

³¹ Willermus, II, s.217-218

ile giriş-çıkışları kesmek için hazır bulundu. Willermus'un kaydına göre Haçlılar, kuşatma esnasında erzak veya su sıkıntısı yaşamadılar ki bu durum kuşatmanın devamı için elzemdir. Haçlılar, şehirden yapılacak bir huruç hareketine veya Mısır'dan gelmesi muhtemel birliklerin ani saldırılarına karşı devamlı tetikte bulunurlarken kuşatılanlar da şehri canla başla savunarak gece-gündüz nöbet tuttular. Haçlılar yine aynı kaygılarla Gazze ve civarına da nöbetçiler yerleştirdiler. Her iki tarafın da emniyeti elden bırakmadığı ilk günler böylece küçük çaplı çatışmalara sahne oldu³².

Kuşatmanın ikinci ayında (takriben Mart ayı sonu) bölgeye hac ziyareti için gelen hacıların Haçlı ordusuna katılması, kuşatanları avantajlı duruma getirdi. Özellikle bu hacılardan alınan çok sayıda gemi, Haçlıların deniz gücünü artırdığı gibi kuşatılanların morallerini de alt üst etti. Haçlı kuvvetlerinin sayısı bu yolla arttığı için Askalânlılar artık daha az huruç edebiliyorlar ve Mısır'dan devamlı yardım istiyorlardı. Hem halkın hem de Fâtımî sarayının şehrin uzun süre dayanamayacağını farkına vardığı anlaşılıyor. En azından Fâtımî halifesi ez-Zâfir Bi-Emrillâh, şehrin karşı karşıya olduğu tehlikeyi kavramıştı. Derhal bir filo hazırlanmasını emretti ve asker, silah, yiyecek vs. tedarikine girişildi. Durumlarını düzelteren Haçlılar ise yeni gemiler satın alarak bunların direklerinden yüksek bir kule inşa ettiler. Gemilerin geri kalan tahtaları da mancınık yapımında kullanıldı. Kulenin şehir duvarına dayanması şimdi daha yakın çatışmaları mümkün kılıyordu ve kule, yangına karşı izole edildiği için kuşatılanlar, Haçlılara ancak ok atarak zarar verebiliyorlardı. Bu yüksek kule ile avantajı ele geçiren Haçlılar karşısında kuşatılanların ümitleri yavaş yavaş tükenmeye başlamıştı. Fakat bu sırada Mısır donanması şehrin imdadına yetişti³³.

Mısır'da hazırlanmış olan filo, kuşatmanın ancak beşinci ayında şehre ulaşabildi. Sayda hâkimi Gerard, filoyu engellemek için bir girişimde bulunmayı düşündüyse de Fâtımî filosu karşısında bir şansı olmadığını görerek çekilmek zorunda kaldı. Willermus'un tahminlerine göre yetmiş kadırga ile diğer büyük gemilerden oluşan Fâtımî filosu, Gerard'ın saf dışı kalmasıyla getirdiği yardımı şehre ulaştırdı. Bu yardımla morali düzelen Askalânlılar, Haçlılara daha çok saldırmaya başladılar. Hatta şehre yeni gelen birlikler, Haçlı kuvvetlerini henüz tanımadıkları için daha çok çıkış yapıyorlardı fakat kayıpların artması üzerine o ilk zamanlardaki heyecanları azaldı ve daha ihtiyatlı davranmaya başladılar³⁴.

³² Willermus, II, s.220-221

³³ Willermus, II, s.221-223, İbn Salâr, Mayıs ayı başında bir donanma hazırladığı sırada öldürülmüştü. Kuşatma 25 Ocak'ta başladığına göre kuşatmanın beşinci ayında ulaştığı rivayet edilen Fâtımî donanması muhtemelen Haziran ayı sonlarında Askalân'a ulaşmış olmalıdır.

³⁴ Willermus, II, s.223-224, İbn el-Kalânisî, *Zeyl*, s.321, Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I, s.276

Olaylar farklı kaydedilmekle beraber kaynaklarda Nûreddîn'in Askalân'a yardım için harekete geçtiği anlatılır. Nûreddîn, hazırlıklarını tamamladığında ona Dımaşk hâkimi Mucîr ed-Dîn Abâk da katıldı (10 Nisan 1153). Sayısı yaklaşık on bin süvari ve yayayı bulan Müslüman ordusu, ilk olarak İflis olarak bilinen kaleyi kolayca ele geçirip buradaki Haçlı ve Ermenileri katletti. Sonrasında Nûreddîn ve Mucîr ed-Dîn Abâk, 26 Mayıs 1153 Cumartesi günü Banyas'a indiler. Banyas kuşatması başladığı sıralarda Nûreddîn'e Askalân'dan ısrarla yardım çağrısı geliyordu. Bu noktada yaşananlara dair kaynaklarda açık bir kayıt yoktur. İslam ordusunda bir anlaşmazlığın baş göstermesi üzerine apar topar Mucîr ed-Dîn Abâk Dımaşk'a, Nûreddîn de Hıms'a çekildi. Böylece Askalânlılar, bu yardım ümitlerini kaybetmiş oldular³⁵.

³⁵ İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.320-321, Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I, s.275-276, Willermus'un kaydı İslam kaynaklarına uygun olmakla beraber, olayları Nûreddîn'in Dımaşk'ı zaptı sonrasına tarihlemesi hatadır. Zira yazar, Askalân'ın zapt tarihini de 1154 olarak kaydetmiştir. Willermus'un kaydına göre Nûreddîn, Dımaşk'ı zapt etmiş ve Askalân'ı kuşatan Haçlıların muhasarayı kaldırarak yardıma geleceklerini hesaplayarak Banyas'ı kuşatmıştı. Fakat Banyas direndiği gibi Haçlılar da kuşatmayı kaldırmadılar. Olayların seyrine uymayan bu rivayetin devamında Willermus'un Dımaşk'a dair verdiği bilgi önemlidir. Yazara göre Nûreddîn'in Dımaşk'ı zapt etmesinin Haçlılara zarar vereceği açıktır. Zira Haçlılara yıllık vergi veren ve tabi olan Mucîr ed-Dîn Abâk'ın yerine Nûreddîn gibi güçlü bir rakip gelmişti. Willermus, II, s.224-225, Abak, Askalân'a ilerlemek yerine Banyas'ı ele geçirmeyi daha uygun buluyordu. Mucîr ed-Dîn Abâk'ın, Haçlılara karşı ciddi bir girişimden kaçındığı anlaşılmaktadır. Neticesinde ordular Banyas önlerinden ayrıldılar. Sonrasında Askalân'ın Haçlıların eline geçmesi, Mucîr ed-Dîn Abâk'ı endişelendirdi ve bu şehrin zaptı ile güçlenen Haçlı kralına eski anlaşmaları yenilemek için haber yolladı. Bu arada Nûreddîn ile ittifak halinde olmasına rağmen Banyas önündeki kararsızlığı dolayısıyla da çekinmekteydi. Zira kendisi 1151 yılı içinde Nûreddîn'in üstünlüğünü tanımıştı. Özetle İslam ordusunun Banyas önünde ayrılmasını Mucîr ed-Dîn Abâk'ın çekimserliğine bağlamak mümkündür. Coşkun Alptekin, a.g.e., s.156-159, aynı yazar, "**Dımaşk Atabekliği (Tugtekinliler)**", DGBİT, VII, Çağ Yayınları, İstanbul 1988, s.512-513, aynı yazar, "**Musul Atabekliği (Zengiler)**", DGBİT, VII, s.555, Stevenson, a.g.e., s.171-172, Mucîr ed-Dîn Abâk'ın, Haçlılarla tekrar temasa geçmesi şehirde huzursuzluğa da sebep olmuştu. Hatta Dımaşk'ın düşmesinde de bu durumun etkili olduğu söylenebilir. Gülay Ögün Bezer, "**Böriler (Dımaşk Atabeyliği 1104-1154)**", Türkler, IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.854, Stevenson, a.g.e., s.172, Muhammed Süheyl Takkûş, a.g.e., s.174, Nûreddîn'den yardımı İbn Salâr istemişti. İbn Salâr, Sünnî idi ve bu yüzden arası halife ile zaman zaman açılmıştı. Hatta araştırmacılar, onun Nûreddîn'den yardım istemesini dahi Sünnî oluşuna ve Nûreddîn'e yakınlık hissetmesine bağlamaktadırlar. Yani vezirin yardım isteği, Nûreddîn dolayısıyla Sünnîliğin Mısır'a yayılması ve hakim olması için atılmış bir adım olarak değerlendirilmektedir. Buna göre İbn Salâr'ın, İbn Massal ile olan mücadelesini de bir Sünnî-Şîî çatışması olarak düşünmek gerekmektedir. Hasan İbrahim Hasan, a.g.m., s.233-234, Askalân'ın zaptı ile Dımaşk, güneyden Haçlılar, kuzeyden Nûreddîn tarafından çembere alınmış oldu. Hareket alanı kalmayan Mucîr ed-Dîn Abâk, Haçlılara yaklaşmak durumunda kaldı. Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri –Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları-*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008, s.171

Haçlılar kuşatmayı büyük kapıda (Doğuda bulunan Kudüs Kapısı) yoğunlaştırırken surları mancınıklarla aralıksız dövdüler. Şehir halkından ölenlerin sayısını bilemiyoruz fakat burada ölenlerden daha fazlası, kuleden atılan taşlarla ve şehirde bazı işler dolayısıyla dolaşanları hedef alan oklarla can verdi. Zamanın kuşatılanlar aleyhine işlemesi üzerine Askalânlılar, kendilerine çok zarar veren bu kuleyi yakmaya karar verdiler. Surlardan atılan odunların tutuşturulması çok zor olmadı fakat surlara doğru esen rüzgâr dolayısıyla bu girişim de kuşatılanların zararına oldu. Rüzgârın tüm gece esmesinin de etkisiyle sabahleyin sur, bir burçtan diğerine kadar çöktü. Fakat hedeflenen de oldu ve kule yıkıldı. Surun yıkılmasıyla Haçlılar, şehri çok kolay bir şekilde toplu bir hücumla zapt edebilirlerdi fakat bu noktada Haçlıların anlaşmazlığı ya da hasisliği şehri şimdilik kurtardı. Willermus'un kaydına göre Templierlerin üstadı Bernhard, surun yıkılan kısmından içeriye kimseyi bırakmadı. Haçlıların âdetine göre içeriye ilk giren, en büyük yağmayı yapıp en büyük payı alacağı için Bernhard, yaklaşık kırk kişi ile açılan gedikten içeriye girdi fakat kuşatılanların ani saldırısı sonucu tamamı öldürüldü. Bu başarı, Askalânlıların kendine güvenini tazeledi ve gemilerden tedarik edebildikleri odunlarla açılan gediği tamir etmeyi ve hatta bir kısım Haçlıyı öldürmeyi de başardılar. Sonrasında ölüleri duvarlara asarak Haçlıların morallerini bozmaya çalıştılar³⁶.

Kulenin tahribi ve sonrasında yaşanan olaylarla Askalânlıların amaçlarına ulaştıkları, o an için Haçlılara büyük zarar verdikleri söylenebilir. Çünkü Haçlılar uğradıkları kayıplar dolayısıyla kuşatmanın devamını sorgulamaya

³⁶ Willermus, II, s.225-228, İbn el-Esîr'in, halk arasında anlaşmazlık çıktığı yolundaki rivayeti bu olayla alakalı olmalıdır. Buna göre Haçlıların moralleri öylesine bozulmuştu ki kuşatmayı kaldırmayı düşünüyorlardı. Fakat bu arada halk arasındaki anlaşmazlığı haber aldılar ve kuşatmayı sürdürmeye devam ettiler. Kuşatılanlardan her bir taife, zaferin kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlardı. Bu iddialar o kadar büyüdü ki şehirde bu kimseler arasında yaşanan tartışmalarda ölenler dahi oldu. Bu durumda Haçlılar, saldırılarını şiddetlendirdiler ve bu olaylar şehrin işgali ile sonuçlandı. İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi et-Târîh*, IX, s.392, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI, s.164, İbn Haldûn Velî ed-Dîn 'Abd er-Rahmân b. Muhammed, *Târîh-i İbn Haldûn (Dîvân el-Mubtedâ ve el-Haber fi Eyyâm el-Arab ve el-Berber ve Men Âsârahum Min Zevî es-Sultan el-Ekber)*, V, Haz. Halil Şihâde, Beyrut 2000, s.237, 'Abdullah b. Es'ad el-Yafî, *Mir'ât el-Cinân ve İbret el-Yekzân fi Ma'rifeti Ma Yu'teber min Havâdis ez-Zamân*, III, Tah. Halil el-Mansûr, Beyrut 1997, s.219, Anonim Süryani yazarı da detay vermeden Müslümanların kendi aralarında çatıştığını haber vermiştir. *Anonim Süryani Vakayinamesi (I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi)*, Notlar H. A. S. Triton, Türkçe Çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul 2005, s.73, Abû'l-Farac, açılan gedikten içeriye dört yüz kişinin girdiğini ve bunların orada bekleyen yirmi bin zırhlı Müslüman tarafından katledildiğini haber vermektedir. Diğer kaynaklarla teyit edilmeyen rivayetinin devamında yazar Haçlı kaynağının aksine bu açılan gediği Haçlıların beklediğini ve Müslümanların kapatmasına izin vermediklerini de yazmaktadır. Abû'l-Farac, Gregory, *Abû'l-Farac Tarihi*, II, çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yay. Ankara 1999, s.391, Süryani Mihail de aynı rivayetleri vermekle beraber kralı geri dönmekten Renaud'un (de Chatillon veya Saint-Jean baş reisi Renaud?) vazgeçtiğini eklemiştir. Süryani Mihail, *Süryani Patrik Mihail'in Vakâyinâmesi (1042-1195)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, TTK'da Yayınlanmamış Nüsha 1944, s.169-170

başlamışlardı. Fikir ayrılığına düşen Haçlılardan bir grup, kuşatmanın kaldırılması gerektiğini dile getirirken diğer bir grup sebat etmenin gerekliliği üzerinde duruyordu. Kuşatmanın kaldırılmasını savunanlara göre birçok şövalye ölmüş, daha fazlası yaralanmış, çok zaman ve para harcanmıştı. Fakat bu kadar emek heba edilmedi, kuşatmanın devamına karar verildi ve bu karardaki isabet, şehrin zaptı ile ispat edildi. Bundan sonraki ilk çatışmada Haçlıların, Müslümanlara çok büyük zarar verdikleri görülüyor. İslam kaynaklarında yer almayan bu durumu Willermus, “(Müslümanlar) kuşatmanın ilk gününden bu ana kadar böylesine büyük bir zarar ve kayba hiç uğramamışlardı. Ordunun gücü bitmiş, şehirdeki ileri gelen kimseler ölmüş, kudret ve güvenlerini kaybetmişler ve artık ne yapacaklarını bilmiyorlardı” diyerek dile getirmiştir. Fakat bu çatışmada Haçlıların da kayıplarının fazla olduğunu tahmin edebiliriz. Zira çatışmanın hemen akabinde Askalânlılar, krala başvurarak ateşkes istemişler ve bu sürede ölümlerin gömülmesini teklif etmişlerdi. Kral da teklifi kabul edince ölümler karşılıklı olarak geri verildi ve gömüldüler³⁷.

Müslümanların ümidine son darbeyi, büyük bir kışı taşıyan kırk askere mancınıktan atılan taşın isabet etmesi ve bu askerlerin ezilmeleri vurdu. Sürekli kayıp veren halkın direnecek gücü kalmamış ve yardım umutları tamamen tükenmişti. Şehir ileri gelenlerinin toplantısı ve durumu değerlendirmesi malumun ilanından başka bir şey değildi. Yani görüşmeden canları ve malları için emân dilenmesi kararı çıktı³⁸.

Haçlı karargâhına giden elçilere –krallık ileri gelenlerinin bu teklifi değerlendirmelerinin ardından- olumlu cevap verildi. Fakat Müslümanların üç gün içinde şehri boşaltmaları da şart koşuldu. Müslümanların, Haçlılara güvenmedikleri için bu sözü yeminle tasdik ettirmeleri üzerine Haçlılar da Müslümanlardan rehinelere istediler. Nihayetinde elçiler, onlara katılan Haçlı şövalyeleriyle birlikte şehrin en yüksek burcuna, verilen Haçlı bayrağını çekmek üzere geri döndüler. Haçlıların şartının aksine Müslümanlar, şehri iki günde boşalttı ki bu durum, Askalânlıların yeminlere rağmen Haçlılara güvenmediğini göstermektedir. Willermus’un kaydına göre kral sözünde durdu, Müslümanlara zarar vermedi hatta çölde bulunan el-Ariş’e kadar yanlarına kılavuzlar da verdi. Haçlılar nihayet şehri zapt etmişlerdi. Baudouin, şehirde bulunan malları kuşatmada yararlılık gösterenlere dağıttı ve şehri, Yafa kontu olan kardeşi Amaury’ye hediye etti. Böylece Haçlılar Askalân’ı 19 Ağustos 1153’te ele geçirmiş oldular³⁹.

³⁷ Willermus, II, s.228-230

³⁸ Willermus, II, s.230-231

³⁹ Willermus, II, s.231-234, Willermus’un kaydına göre Müslümanların yanına verilen kılavuzlar geri dönünce aralarında bulunan Nocquin? adlı bir Türk, bu çaresiz insanlara saldırıp mallarını yağmaladı ve onları öylece çölde bıraktı. Yazarın kaydını başka kaynaklarla teyit etmek mümkün olmamaktadır. Ayrıca Willermus şehrin zapt tarihini hatalı olarak 12 Ağustos 1154 kaydetmiştir. Willermus, II, s.233-234, İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.321,

Sonuç

Ele geçirilen şehrin Haçlılar açısından önemi tartışma götürmez. Kudüs krallığına Fâtîmî saldırılarının buradan düzenlenmesi ve Sûr kuşatmasında olduğu gibi halkın eşzamanlı saldırıları, Haçlıları zor durumda bırakabiliyordu. Ayrıca Sûr'un ardından Askalân'ın da Haçlıların eline geçmesi, Haçlıların denizde daha rahat hareket edebilecekleri anlamı da taşımaktadır. Haçlılar açısından önemli başka bir nokta, şehir ele geçirildikten hemen sonra gün yüzüne çıktı. Burada çok büyük bir ganimet ele geçirilmişti. Willermus'un kaydına göre 1153 sonrasında Haçlıların yaşadıkları kıtlık, burada ele geçirilen ganimet sayesinde daha hafif atlattılmıştı. Çünkü yukarıda bahsedildiği üzere Fâtîmîler her yıl birkaç kez Askalân'ı takviye ediyor ve şehirde büyük bir erzak stoku bulunuyordu⁴⁰.

Haçlılar, Askalân'ı ele geçirerek Filistin ile Mısır arasındaki son engeli de ortadan kaldırmış oldular. Gerçekte Haçlıların genişleme imkânı bulacakları bir yön kalmadığından Askalân'ın zaptı, Kudüs Krallığı için yeni bir kapı açacaktı. Ancak Nûreddîn'in, Dımaşk'ı zaptı da aynı anlama gelmektedir. Tüm bu sebeplerle Mısır gibi zengin bir ülkeyi birbirine kaptırmamak için mücadeleye başlayan Zengîler ve Haçlılar, Fâtîmî Devleti'nin sonunu hazırlamışlardır⁴¹.

Yâkut el-Hamavî, şehrin zapt tarihini 27 Cemaziyülevvel 548 = 20 Ağustos 1153 olarak verirken, Yâkut el-Hamavî, *Mu'cem el-Büldân*, IV, s.122, Urfalı Mateos, bu tarihi 16 Ağustos 1153 olarak kaydetmiştir, Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekâyi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, TTK, Ankara 2000, s.320, Şehrin emânla alındığı tüm kaynaklarda kaydedilmiştir. Fakat Abû'l-Farac, burada on beş bin Müslümanın öldürüldüğünü, diğerlerinin de Mısır'a kaçtıklarını haber vermektedir ki bu rivayet olayların seyrine uymamaktadır. Abû'l-Farac, II, aynı yer, Süryani Mihaîl ise bu rakamı on sekiz bin olarak vermektedir. Süryani Mihaîl, s.170, Ebû Şâme, duvar yıkıldığında şehre giren Haçlıların, Müslümanlardan pek çok kimseyi öldürdüğünü haber vermekle beraber rakam vermez. Bu olay, Haçlıların saldırılarını şiddetlendirdiklerinde Willermus'un kaydettiği olay olmalıdır. Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I, s.276, ed-Devâdârî, şehrin teslim edilmesi hususunda diğer kaynaklarda yer almayan bir detay vermektedir. Buna göre şehir, kuşatmaya direnirken şehre küçük bir kayık yaklaşmaya başladı. Halk, bunun ardından yardıma gelecek diğer gemileri beklerken gemiden bir adam indi ve Askalân naibine bir mektup uzattı. Mektupta; mektubu alıp okuduğunda Askalân sızlığından sağlam (kalın) Acem kamışlarından bir demet kamış alması yazılıydı. Askalân naibi "baş üstüne" dedikten sonra geceye kadar bekledi ve sonrasında Haçlılardan şehir adına emân istedi. ed-Devâdârî, *Kenz ed-Durer*, VI, s.562-563

⁴⁰ Willermus, II, s.236, İslam kaynakları da şehirdeki malların çokluğunu haber vermektedir. Bkz. İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.321-322, Cemâl ed-Dîn Ebû el-Mehâsin Yusuf İbn Tağrîberdî, *en-Nucûm ez-Zâhire fî Mulûki Mısır ve el-Kahire*, V, Tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin, Beyrut 1992, s.287, Ebû el-Fidâ, *el-Muhtasar*, III, s.27

⁴¹ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, Çağ Yay. İstanbul 1987, s.41, Askalân ve Dımaşk'ın zaptı ile çatışmaların merkezi, Suriye-Filistin bölgesinden Mısır'a kaydı. P.M. Holt, *Haçlılar Çağı, 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakın Doğu*, Çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2003, s.46-47, Nureddin'in Dımaşk'ı zaptı için Bkz. İbn el-Kalânîsî, *Zeyl*, s.326-329, İbn el-Esîr, *el-Kâmil fî et-Târih*, IX, s.398-399, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI,

Şehrin zaptıyla birlikte Fâtımîler, Suriye'deki son kalelerini de kaybetmiş oldular. Bu kaybın yaşanmasında en büyük rolü Fâtımî dâhili olaylarının oynadığını söyleyebiliriz. İbn el-Esîr'in ifade ettiği üzere güç, galip gelenin eline geçiyor ve bu mücadele çok sık yaşanıyordu. Güce gerçek manada sahip olan vezirlerin çok sık değişmesi, ülkede istikrarı alt üst ediyordu. Vezirliğe yeni gelen ise henüz düzeni sağlayamadan ya makamından oluyordu ya da hayatından. İbn Salâr gibi vezirlerin Suriye'de Haçlılara karşı direnen şehirlere gösterdikleri ihtimam, bu kaos ortamlarında ihmal ediliyor ve bu şehirler bir bakıma kaderine terk ediliyordu. Askalân'ın Haçlılar tarafından kuşatılması ve neticede emân ile ele geçirilmesi de işte böyle bir zamana denk düşmüştür. Nitekim İbn Salâr'ın hazırlamaya çalıştığı donanma, onun katlinden sonra Askalân'a ancak kuşatmanın beşinci ayında ulaşabilmiştir. Bu yardımların süreklilik arz etmemesi de şehrin kaderinde belirleyici olmuştur. Burada Haçlılar, Askalân'ı zapt ettiklerinde Fâtımîlerin içinde bulunduğu durumu Makrîzî çok güzel özetlemiştir: “*ez-Zâfir'in etrafında eğlencelerin yanı sıra oyun dolan arttığı için Fâtımî Devleti'nde zayıflık ve bozukluklar ortaya çıkmıştı. Bunun bir sonucu olarak da Haçlılar, Askalân'ı aldılar ve istila ettiler.*”⁴²

Haçlıların zaman zaman Mısır topraklarına düzenledikleri keşif seferleri göz önüne alındığında artık Mısır'ın da Haçlı saldırısına uğrayacağı aşîkârdı. Bu durumda Haçlıların Askalân'ı zaptından bir yıl sonra Nüreddîn de Dımaşk'ı ele geçirerek Haçlılarla arasındaki engeli kaldırdı ve Haçlıları gözlemlemeye başladı. Yani eğer Haçlılar Mısır'a saldırırsa arada Dımaşk engeli olmadığı için rahatça müdahale edebilecekti. Nüreddîn, uzun süreden beri Dımaşk'ı hâkimiyet alanına katma uğraşındaydı. Bunun için haklı sebepleri de vardır. İlk sebep, Dımaşk hâkiminin Haçlılarla ittifak halinde olması ve bu durumun Müslümanlara zarar vermesidir. İkinci olarak Dımaşk, Nüreddîn'in Haçlılara ulaşmasına engel teşkil ediyordu. Bunun en net örneğini, 547 (1152-1153) yılında Haçlılar Askalân'ı kuşattıkları sırada aradaki Dımaşk engeli sebebiyle Nüreddîn'in Askalân'a yardım edememesinde görüyoruz⁴³. Neticesinde Askalân'ın ve Dımaşk'ın ele geçirilmelerinden kısa bir süre sonra Haçlı-Müslüman çatışmasının yönü de Mısır olarak belirdi.

s.169-170, İbn Tağrîbirdî, *en-Nücûm*, V, s.304, Ebû el-Fidâ, *el-Muhtasar*, III, s.29, İbn Haldûn, *Kitâb el-İber*, V, s.283-284

⁴² el-Makrizî, *İtti'âz*, III, s.209

⁴³ İbn el-Esîr, *el-Kâmil fî et-Târîh*, IX, s.398, a. mlf., *İslam Tarihi*, XI, s.169, İbn Vâsıl, Cemâl ed-Dîn Muhammed b. Sâlim el-Hamavî, *Muferric el-Kurûb fî Ahbâr Benî Eyyûb*, I, Neşr. Cemâl ed-Dîn eş-Şeyyâl, Kahire 1953-1960, s.126, Nüreddîn'in Dımaşk'ı zapt etmesi şart idi. Zira Haçlılar, Askalân'ı alınca Askalân ile Dımaşk arasında onları rahatsız edecek bir yer kalmamıştı. İbn el-'Adîm, Kemâl ed-Dîn Omar b. Ahmed b. Ebî Cerrâde, *Zübdet el-Haleb min Târîh el-Haleb*, Tah. Halil el-Mansûr, Beyrut 1996, s.336, Willermus'un yukarıda bahsedilen kaydı da bu görüşü desteklemektedir.

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR**A-Kaynaklar**

- ABÛ'L-FARAC, Gregory (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, I-II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara 1999
- İBN EL-'ADÎM, Kemâl ed-Dîn Omar b. Ahmed b. Ebî Cerrâde, *Zübdet el-Haleb min Târih el-Haleb*, Tah. Halil el-Mansur, Beyrut 1996
- ALBERTUS AQUENSIS (Albert of Aachen), *Historia Ierosolimitana (History of the Journey to Jerusalem)*, Tran. Susan B. Edgington, Oxford University Press, New York 2007
- ANONİM HAÇLI TARİHİ (*Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*), Çev. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013
- ANONİM SÛRYANÎ VEKAYİNAMESİ, "I.ve II. Haçlı Seferleri Vakâinâmesi", Notlar A. S. Tritton, Türkçe Çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul 2005
- EL-BELÂZURÎ, Ahmed b. Yahya b. Câbîr, *Fütûhu'l-Büldân*, Beyrut 1987
- ED-DEVÂDÂRÎ, Ebî Bekr 'Abd Allâh b. Aybek, *Kenz ed-Durer ve Câmi' el-Gurer/ed-Durre el-Madiyye fî Ahbâr ed-Devle el-Fâtmiyye*, VI, Tah. Salah ed-Dîn el-Munecid, Kahire 1961
- İBN EL-ESÎR, 'İzz ed-Dîn Ebû el-Hasan Ali Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fî et-Târih*, IX, Tah. Muhammed Yusuf ed-Dekkâk, Dar el-Kütüb el-İlmiyye, Beyrut 2003
- _____, *İslam Tarihi (el-Kâmil fî et-Târih Çevirisi)*, X-XI, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yay. İstanbul 1987
- EBÛ EL-FİDÂ, 'İmâd ed-Dîn İsmâil b. Ali, *el-Muhtasar fî Ahbâr el-Beşer*, III, Kahire h. 1286
- FULCHERIUS CARNOTENSIS, *Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, Çev. İlcan Bihter Barlas, İQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009
- İBN HALDÛN, Velî ed-Dîn 'Abd er-Rahmân b. Muhammed, *Târih-i İbn Haldûn (Dîvân el-Mubtedâ ve el-Haber fî Eyyâm el-Arab ve el-Berber ve Men Âsârahum Min Zevî es-Sultan el-Ekber)*, IV-V, Haz. Halil Şihâde, Beyrut 2000
- İBN HALLİKÂN, Ebû el-'Abbas Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim b. Ebî Bekr, *Vefeyât el-A'yân ve Enbâ Ebnâ ez-Zamân*, III, Tah. İhsan Abbas, Beyrut 1970
- EL-HAMAVÎ, er-Rûmî el-Bağdâdî, Yâkut bin 'Abdullah, *Mu'cem el-Büldân*, IV, Beyrut 1977
- EL-HAMAVÎ, İbn Vâsıl, Cemâl ed-Dîn Muhammed b. Sâlim, *Muferric el-Kurûb fî Ahbâr Benî Eyyûb*, I, Neşr. Cemâl ed-Dîn eş-Şeyyâl, Kahire 1953-1960

- İBN EL-KALÂNİSÎ, Ebû Ya'lâ Hamza b. Esed, *Zeylu Târîhu Dimaşk*, Haz. H.F. Amedroz, Beyrut 1908
- EL-MAKRİZÎ, Takiyy ed-Dîn Ahmed b. Ali, *İtti'âz el-Hunefâ bi-Ahbâr el-Eimme el-Fâtimiyyîn el-Hulefâ*, III, Kahire 1996
- EN-NUVEYRÎ, Şihâb ed-Dîn Ahmed b. 'Abd el-Vehhâb, *Nihâyet el-Ereb fî Funûn el-Edeb*, XXVIII, Tah. Necib Mustafa Fevvâz-Hikmet Kaşlî Fevvaz, Beyrut 2004
- RALPH OF CAEN, *The Gesta Tankredi of Ralph of Caen*, Trans. B. S. Bachrach-D. S. Bachrach, Ashgate Publishing Company 2005
- SÜRYANÎ Mihail, *Süryanî Patrik Mihail'in Vakâyinâmesi (1042-1195)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, TTK'da Yayınlanmamış Nüsha, 1944
- EBÛ ŞÂME, 'Abd er-Rahmân b. İsmâil, *Kitâb er-Ravzateyn fî Ahbâr e-Devleteyn (en-Nüriyye ve es-Salâhiyye)*, I, Neşr. İbrahim Şems ed-Dîn, Beyrut 2002
- İBN TAĞRÎBERDÎ, Cemâl ed-Dîn Ebû el-Mehâsin Yusuf, *en-Nucûm ez-Zâhire fî Mulûki Mısr ve el-Kahire*, V, Tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin, Beyrut 1992
- URFALI MATEOS, *Urfalı Mateos Vekâyi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, TTK, Ankara 2000
- USÂME B. MUNKIZ, *İbretler Kitabı (Kitâb el-İ'tibâr)*, Çev. Yusuf Ziya Cömert, Kitabevi Yay. İstanbul 2008
- WILLERMUS, (William, Archbishop of Tyre), *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I-II, Trans: E. A. Babcock-A. C. Krey, Columbia University Press, New York 1943
- EL-YAFÎÎ, 'Abdullah b. Es'ad, *Mir'ât el-Cinân ve İbret el-Yekzân fî Ma'rifeti Ma Yu'teber min Havâdis ez-Zamân*, III, Tah. Halil el-Mansûr, Beyrut 1997

B-Araştırmalar

- ALPTEKİN, Coşkun, *Dimaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985
- _____, "Dimaşk Atabekliği (Tugtekinliler)", DGBİT, VII, Çağ Yayınları, İstanbul 1988, s.471-531
- _____, "Musul Atabekliği (Zengîler)", DGBİT, VII, Çağ Yayınları, İstanbul 1988, s.533-578
- ALTAN, Ebru, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK, Ankara 2003
- BERRY, Virginia G., "The Second Crusade", A History of the Crusades, Vol. I, The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, London, 1969, s.463-512

- BEZER, Gülay Öğün, “Böriler (Dimaşk Atabeyliği 1104-1154)”, *Türkler*, IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.846-855
- DEMİRKENT, Işın, “Mevdûd b. Altuntegin”, *DİA*, XXIX, Ankara 2004, s.427-429
- FAYDA, Mustafa, “Askalân”, *DİA*, III, Ankara 1991, s.487-488
- FUÂD SEYYİD, Eymen, *ed-Devle el-Fâtımiyye fî Mısır, Tefsîr Cedîd*, Dar el-Mısriyyet el-Lübniyye, Beyrut 1992
- HARTMANN, R., “Askalan”, *İA*, I, MEB, İstanbul 1978, s.676
- HASAN, İbrahim Hasan, “Fatimiler”, *DGBİT*, V, Çağ Yayınları, İstanbul 1987, s.79-310
- HEYD, W., *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 2000
- HOCH, Martin, “The Crusaders’ Strategy against Fatimid Ascalon and the Ascalon Project of the Second Crusade”, in M Gervers (ed.), *The Second Crusade and the Cistereians*, St. Martin's Press, New York 1992, s.119-128
- HOLT, P.M., *Haçlılar Çağı, 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakın Doğu*, Çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 2003
- KÜÇÜKSİPAHİOĞLU, Birsal, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006
- RUNCIMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I-III, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1992- 1998
- STEVENSON, M. A., *The Crusaders in the East*, Cambridge University Press, 1907
- ŞEŞEN, Ramazan, *Salâhaddîn Eyyübî ve Devlet*, Çağ Yay. İstanbul 1987
- TAKKÛŞ, Muhammed Süheyl, *Târîh el-Fâtımiyyîn-Fî Şimâli İfrikiyye ve Mısır ve Bilâd eş-Şâm*, Dar en-Nefais, Beyrut 2007
- USTA, Aydın, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri –Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları-*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008, s.171
- YAZILITAŞ, Nihat, “Sûr Şehri’nin, Haçlılar Tarafından Tehdidi Karşısında Fâtımî-Tuğtekin İttifakı”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VII/3, Ankara 2003, s.117-124
- _____, *Fâtımî Devleti Tarihi*, Kriter Yayınları, İstanbul 2010